

INCLUSIVE SOCIETY INSTITUTE

Meningstuk

WAT AS SOLIDARITEIT SY SIN KRY - EN DIE RADIKALE LINKSES AAN BEWIND HELP?

Deur Daryl Swanepoel

Die Solidariteit Beweging sê sy vyf antwoorde op die Verenigde State se versoeke is in Suid-Afrika se belang. Die Beweging wil die gespanne verhouding, wat hy deur sy eie veldtogte help aanblaas het, herstel, handel beskerm en 'n uitweg uit die diplomatieke geskil vind. Dit is doelwitte wat ernstig opgeneem moet word. Suid-Afrikaanse werkers en ondernemings sal die prys betaal as die verhouding verder versleg.

Maar ek wonder of Solidariteit, en ook die Amerikaanse regering, ver genoeg vooruit dink. Wat gebeur as hulle hul sin kry?

Die Beweging stel onder meer voor dat regstellende maatreëls uitgefaseer word, dat ander vorme van bemagtiging eienaarskapsvereistes vervang en dat die Onteieningswet gewysig word. In wese kom sy vyf antwoorde daarop neer dat Suid-Afrika voor Amerikaanse druk moet buig en aan Washington se eise moet voldoen. Solidariteit bied dit as 'n uitweg uit die diplomatieke geskil aan. Volgens sy eie verklaring het die Amerikaanse regering reeds breë beginselgoedkeuring aan die vyf antwoorde verleen. Solidariteit sê uitdruklik dat hy nóg die Withuis, nóg Luthuli-huis se kant kies: hy kies Suid-Afrika se kant. Die vraag is of Solidariteit vandag 'n diplomatieke veldslag kan wen, maar mōre die politieke oorlog verloor deur juis die kragte te versterk wat hy die meeste teenstaan.

Stel jou voor die ANC kondig aan dat hy, ná Amerikaanse druk, ingestem het om regstellende aksie en bemagtigingsmaatreëls terug te skaal en die Onteieningswet te verander. Die EFF en MK sal dit nie as 'n verstandige kompromie beskryf nie. Hulle sal sê die ANC het voor Washington gebuig. Hulle sal sê die party het die herstel van die onreg van apartheid prysgegee.

Of elke deel van dié aanklag billik sou wees, is nie die enigste vraag nie. Sou genoeg kiesers dit glo?

Daar is 'n groot verskil tussen Suid-Afrikaners wat self besluit om 'n regstellende maatreël te verbeter omdat dit nie sy doel bereik nie, en 'n regering wat gesien word asof hy dieselfde maatreël onder druk van 'n buitelandse moondheid laat vaar. Die eerste kan ruimte skep vir 'n eerlike gesprek. Die tweede kan die maatreël juis 'n kragtiger politieke simbool maak. Dit kan mense wat oor die uitwerking van huidige beleid twyfel, tog laat besluit dat hulle dit teen buitelandse inmenging moet verdedig.

Die atmosfeer waarin so 'n ooreenkoms gesluit sou word, maak my nog meer bekommerd. Lex Libertas, onder leiding van die voormalige AfriForum-onderhoof Ernst Roets, het pas 3 000 wit kruise in Washington vertoon. Sy veldtog koppel plaasmoorde aan 'n breër verhaal oor die vervolging van Afrikaners en ander minderhede. AfriForum en Solidariteit voer intussen hul eie gesprekke met Amerikaanse besluitnemers oor Suid-Afrika se beleid. Dit is afsonderlike organisasies en optredes, maar Suid-Afrikaanse kiesers sal waarskynlik nie elke organisasie se rol netjies van die ander skei nie.

Plaasmoorde verdien ernstige aandag. Elke slagoffer verdien geregtigheid. Juis daarom behoort ons versigtig te wees met hoe daardie lyding in 'n internasionale politieke stryd gebruik word. Wanneer wit kruise in Washington, aansprake oor wit vervolging en Amerikaanse eise aan die Suid-Afrikaanse regering in een openbare verhaal saamvloei, is dit moeilik om te sien hoe dit vertroue tussen Suid-Afrikaners bou. My vrees is dat dit houdings verhard en die skeidslyne in ons samelewing verdiep.

Die Thabo Mbeki-stigting se verslag oor die Verenigde State en die toekoms van Afrikaners in Suid-Afrika, wat op 27 September uitgereik is, plaas dié gevaar in 'n veel skerper lig. In die slotbeskouing waarsku die stigting dat die prysgawe van 'n vasberade program om die nalatenskap van kolonialisme en apartheid uit te wis, tot 'n maatskaplike ontploffing erger as die Amerikaanse onluste van die 1960's kan lei. Die stigting waarsku ook dat 'n oorwinning wat enige element van die apartheidstelsel laat voortbestaan, kortstondig sal wees en geweld kan ontketen wat baie lewens, ook dié van Afrikaners, sal kos.

'n Mens hoef nie dié voorspelling van geweld as onafwendbaar te aanvaar om die waarskuwing ernstig op te neem nie. Wat sê dit oor die diepte van die weerstand wat die laat vaar van regstellende maatreëls kan ontlok? En wat as daardie weerstand eers by die stembus gestalte kry? Die stigting se waarskuwing bewys nie my verkiesingsscenario nie. Dit onderstreep wel waarom die politieke reaksie op so 'n ooreenkoms nie sommer as 'n denkbeeldige gevaar afgemaak kan word nie.

Dit gee die EFF en MK boonop 'n politieke verhaal waarvoor hulle self min hoef te doen. Hulle hoef net te vra: Het ons julle nie gewaarsku dat die ANC voor Amerikaanse druk sou swig nie? Die mense wat die ANC met dié argument wil verdedig, sal 'n moeilike taak hê as die beleidsveranderinge as die prys vir 'n skikking met Washington aangekondig word.

Waarheen sou ontnugterde ANC-kiesers beweeg? Meningspeilings kan nie 'n toekomstige reaksie op 'n hipotetiese ooreenkoms voorspel nie, maar hulle bied 'n aanduiding. In Ipsos se opname van September 2026 het 19% van ANC-ondersteuners die EFF as hul tweede keuse aangedui, 10% MK en 14% die DA. Saam was die EFF en MK dus die tweede keuse van 29% van ANC-ondersteuners. Dit beteken nie dat al dié kiesers sal wegliep, of dat elke ontnugterde ANC-kieser na links sal beweeg nie. Dit wys wel dat die partye links van die ANC 'n aansienlike opening onder sy kiesers het - groter as dié van die DA.

Die ANC het ook nie meer die verkiesingsbuffer wat hy vroeër gehad het nie. Ipsos se peiling, wat op 4 September bekend gemaak is en op onderhoude in Junie en Julie 2026 berus, plaas die ANC op 31%, die DA op 25%, MK op 14% en die EFF op 11%. Dit is die landwye steunverdeling in die aanloop tot die munisipale verkiesing, onder geregistreerde kiesers wat in die peiling 'n stemvoorkeur uitgespreek het. Dit voorspel nie die uitslag van 'n toekomstige nasionale verkiesing nie, maar wys hoe klein die ANC se voorsprong geword het: net ses persentasiepunte. Ter illustrasie: as die DA op 25% bly en die ANC sewe persentasiepunte aan ander partye verloor, sal die DA in hierdie peiling die grootste party wees. Die ANC, MK en EFF se gesamentlike steun staan reeds op 56%. Ook dit waarborg geen toekomstige koalisie nie, maar gee 'n aanduiding van die politieke keuses wat voor die ANC kan lê.

Ons praat dikwels asof 'n ANC-DA-meerderheid vanself 'n ANC-DA-regering beteken. Dit doen dit nie. Partyleiers moet besluit wie die presidentskap en die beheer oor die regering kry. Vir 'n ANC wat pas daarvan beskuldig is dat hy regstellende aksie aan Washington verkoop het, kan 'n junior rol onder die DA besonder moeilik wees om aan sy ondersteuners te verduidelik. 'n Regering met partye links van hom kan dan, ondanks al die spanning tussen hulle, vir sommige ANC-leiers die aantrekliker keuse word.

Ek beweer nie dat hierdie verloop onafwendbaar is nie. Solidariteit en Washington sal dalk sê ek is alarmisties en dat ek 'n denkbeeldige gevaar skep. Maar kan hulle waarborg dat ek verkeerd is? Kan hulle met vertroue sê dat toegewings onder Amerikaanse druk nie ANC-kiesers na die EFF en MK sal dryf nie, of dat die ANC, indien die DA hom verbysteek, bereid sal wees om die kleiner vennoot in 'n DA-geleide regering te word? Indien nie, moet hulle verduidelik waarom hulle glo die onmiddellike voordele van hul voorgestelde ooreenkoms swaarder weeg as dié voorsienbare politieke risiko.

Dit is die teenstrydigheid waaroor ek wonder. Solidariteit kan vandag 'n ooreenkoms kry wat beleid verander in die rigting wat hy verlang. Washington kan dit as 'n sukses vir sy druk beskou. Maar wat as die politieke reaksie daarop 'n regering aan bewind help wat daardie veranderinge omkeer en veel verder in die teenoorgestelde rigting beweeg?

Suid-Afrika moet met die Verenigde State praat en sy handelsbelange beskerm. Ons moet ook sonder vrees kan vra of ons eie maatreëls vir regstelling en bemagtiging werk. Maar 'n volhoubare beleidsverandering moet deur Suid-Afrikaners as hulle besluit aanvaar kan word. Dit kan nie bloot 'n lys toegewings wees wat in Washington afgeteken word terwyl die politieke rekening in Suid-Afrika ophoop nie.

Daarom behoort Solidariteit én die Amerikaanse regering hulself dieselfde vraag af te vra: Het julle gedink oor wie Suid-Afrika ná die volgende verkiesing kan regeer as julle nou alles kry waarvoor julle vra?

Daryl Swanepoel is die uitvoerende hoof van die Inclusive Society Institute (ISI).